

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי
חינוך לחשיבה

טיעון ושיח טיעוני

אסטרטגית חשיבה

אסטרטגיית הטיעון

בקליפת אגוז: הטיעון כולל טענה או טענות, ראיות ונימוקים התומכים בה. הטיעון אמור לשכנע בצדקתה של טענה מסוימת או לסתור אותה.

טיעון הוא פעולה שאנו מבצעים כל הזמן באופן טבעי בחיי היומיום: אנו יודעים לטעון למה בחרנו לגור באזור מסויים, למה בחרנו לקנות בחנות מסויימת וכדומה. הדרך שלנו לשכנע את עצמנו ואחרים בנכונות של דבר, היא סידרה של נימוקים שאנו מנמקים לעצמנו, ובעזרתם אנו משכנעים את עצמנו ואת האחרים בנכונות הטענה.

הגדרה

גם בבית הספר אנו דורשים מתלמידינו תשובות שהן בעצם טיעונים, בכל פעם שאנו מבקשים מהם לנמק, להסביר, להסיק מסקנות. לצערנו, פעמים רבות, תוצרי התלמידים לשאלות אלו דלים. אנו רוצים לחזק מיומנות זו, שהינה חיונית לחיי היומיום, אצל התלמידים.

הצורך

פעילויות טיעון מערבות את הלומד, חושפות בפניו את מטרות הלמידה ומאפשרות ללומד להבין את תפקידו של הזולת ושל החברה בכלל בלמידה. פעילויות הטיעון דורשות ביקורתיות ועצמאות גם יחד.

הלומד

השיח הטיעוני כולל תהליכי דיון ומשא ומתן, שבאמצעותם אנו תומכים או מפריכים טענות ומבררים נקודות הסכמה ואי-הסכמה. ההצדקה לטענה (argument) או לסתירתה מבוססת על "הנימוק" (claim) שנבנה באמצעות נתונים (data) מבוססים.

מטרות השימוש באסטרטגית איזון

- להביע דעה או עמדה מנומקת המסתמכת על ראיות מבוססות
- להצדיק טענות באמצעות ראיות ו/או הסברים
- להעריך באופן ביקורתי טיעונים (כולל טיעונים סותרים)
- לפתח תרבות דיון המבוססת על התייחסות לטיעוני האחר

על פי המודל של טולמין, טיעון מורכב מ:

טענה (למשל - דעה, מחשבה או אמירה על המציאות)

המלווה בנימוק (למשל - מידע תומך, הסקת מסקנות מן הכלל אל הפרט או מן

הפרט אל הכלל).

(Toulmin, 1958)

מבנה הטיעון

מבנה הטיעון

טענה

אמירה שניתן להתווכח עליה. ניתן להתווכח אם היא נכונה, ניתן להתווכח אם היא אמיתית להיות קביעה, עמדה, דעה, החלטה, השערה, הנחה, מסקנה, ציווי, תיאוריה או פתרון לבן

אמירה שמובאת לתמוך בטענה ולבסס אותה.

נימוק מסוג "ראיה" - עונה על השאלה: "איך אני יודע שהטענה אמיתית?"

נימוק מסוג "הסבר" - עונה על השאלה: "מהם הגורמים, ההצדקות או הסיבות לטענה?"

תמיכה לנימוק הצדקה, הבאת ראיות, נתונים, דוגמאות הקשורים בנימוק.

הסתייגות מנימוק - המנמק מתייחס לנימוק שלו עצמו ומצא "נקודה חלשה" בנימוק שלו כג

שרשרת נימוקים - נימוק המצדיק נימוק קודם וכן הלאה.

טיעון פשוט - אמירה המורכבת מטענה ונימוק התומך בה

טיעון רחב - טיעון הכולל טענה ומספר נימוקים התומכים בה.

טיעון מורכב - טיעון הכולל טענות מנוגדות, נימוקים, תמיכות לנימוק והסתייגויות מהנימוק.

נימוק

טיעון

(ד"ר אמנון גלסנר)

סולי איסונים

טיעוני
דילמה

יכולים להתבסס
על ראיות מדעיות
ו/או על טקסטים
אך המרכיב של
תפיסת העולם
האישית תופס
בהם מקום
מרכזי.

טיעונים
פרשניים

טיעונים המבוססים
על טקסט, מבקשים
לרדת לעומקו להבין
אותו ולפרש את
המשמעות שלו.
בטיעונים כאלה יש
מקום לפרשנות
האישית של הטוען.

טיעונים
מדעיים

המבוססים על
תוצאות ניסויים
שמטרתם לאשר
או להפריך
תיאוריה. טענות
אלה חייבים
להתבסס על
תוצאות אמת

טיעון מורכב

טיעון המורכב
משני טענות או
יותר המנוגדים זה
לזה

טיעון פשוט
וטיעון רחב

אמירה המורכבת
מטענה ונימוק
אחד התומך בה.
טיעון הכולל
טענה אחת
ומספר נימוקים
התומכים בה

מתי ניתן להשתמש בעקרונות הטיעון?

- ניבוי תוצאות ניסויים או פתרונות תיאורטיים ונימוקם
- יצירת מצבים בהם תלמידים מציגים עמדות שונות ומנסים לשכנע זה את זה
- דיון עם התלמידים על קריטריונים לקבלת החלטות
- שיכלול תשובות התלמידים על ידי חבריהם
- דיון על שיקולים לבחירת נתונים והזנחה של נתונים לא רלוונטיים
- עידוד התלמידים לאמת את הבנתם באמצעות הסבר לחבריהם.

(שכמן וחורש 2008)

היבטים של חשיבה יצירתית

- ניסוח טענה חדשה או מקורית
- העלאת מגוון רחב של נימוקים שיכולים לתמוך בטענה
- איתור דרכים יצירתיות להתמודד עם טענות-נגד

היבטים של חשיבה ביקורתית

- הערכת תוקף הטיעון
- הערכת איכות וביסוס הנימוקים
- הערכת איכות הקשר בין הנימוקים לטענה
- נקיטת עמדה אישית מנומקת

מה נדרש מהלומדים כדי להפעיל את אסטרטגית הטיסון?

- לנסח טענה;
- לנסח נימוקים לטענה תוך שימוש בממצאים, בראיות ובהסברים;
- לפתח "טענות נגד" לטענות הצד השני;
- להפריך טענות נגד;
- לבחון ולהעריך טיעונים על פי קריטריונים של מהימנות, אמיתות, בהירות וקשר בין נימוק לטענה;
- להעלות ספקות, להציע הסברים חלופיים, לנסות ליישב סתירות;
- לדעת לצפות טענות נגד שיזכרו כלפי העמדה שלי ולהתווכח עמן.

ט'עזן - שפת חשיבה

לזהות, להסביר, לנמק, לטעון,

לעמת, לבסס, לאשש, להביא

דוגמאות, להוכיח, להכליל,

להבחין, לנסח, להעריך, לבקר,

להיכנס לנעליו של האחר,

להצדיק, לדון, להניח, להפריך

הקריטריונים לבחינת איכות של סיסון

○ קיים קשר לוגי בין הטענה לנימוק

○ הנימוק הוא רלוונטי

○ מסתמך על ראיות או הסברים "חותכים"

○ מהימן- איכות הראיות גבוהה

○ הטענה ניתנת לאישוש או הפרכה

צולמה ו"ל-צולמה"

○ דוגמא לטיעון מבוסס

" אני חושבת שאביבה גנבה את הכסף. אני חושבת ככה משום שטביעות האצבעות שלה היו על אחד השטרות הגנובים של 200 ₪. לא הייתה שום אפשרות שאביבה נגעה בשטר אלא אם כן היא גנבה אותו, כך שהיא בוודאי הגנבת."

○ לא דוגמה לטיעון

אני חושבת שאביבה גנבה את הכסף כי היא בוודאי גנבה אותו.

קשיים וליקויים בשיטת תלמידים

תלמידים ומבוגרים רבים לוקים ביכולת מתן נימוקים מבוססים ומשכנעים הנשענים על ידע ויש רבים המתקשים לנסח הסבר משכנע ומדויק לתפיסת עולם או אמונה. כאשר הם נדרשים להסיק מסקנות ממידע כל שהוא שהם מעבדים ניתן למצוא ליקויים כמו :

- שפה דלה
- אי התבססות על מידע רלוונטי
- הסקת מסקנות חפוזת, לא שלמה ולא תקפה
- טאוטולוגיה (חזרה על מילים / אמירה לצורך הדגשה)

דוגמאות לשאלות מטה - קולנטיביות

- האם הנימוקים שהעליתי תומכים בטענה ?
 - האם הנימוק מבוסס על ראיה או על הסבר משכנע ?
 - מה סוג הקשר של הנימוק לטענה (? הכללה, דוגמה, אנלוגיה, סיבתיות וכד)'
 - מתי כדאי לי להשתמש באסטרטגיה זו?
-
- כיצד אסביר לחבר שלא נכח בכיתה מהו טיעון (? מטה -אסטרטגיה)
 - איזה טענות נגד אפשר להציע לטענה שהעלאת ?
 - מה הופך טיעון למשכנע? (מטה- אסטרטגיה)
 - מהם דרכי ההצדקה בהם כדאי לטוען להשתמש? הביאו דוגמאות (מטה-אסטרטגיה)

דולמאות למאלות מתחומים שונים המלמנות שימוש באסטרטגיה זו

- יש הטוענים כי התבגרות פירושה לקיחת אחריות אקטיבית על מערכות יחסים ועל משמעות. התייחסו לטענה זו והביאו ראיות שיתמכו בטענתכם (מתאים ליחידת ספרות מרקמי זהות).
- הצדיקו את הטענה על חשיבות השמירה על שטחים פתוחים בישראל.
- לנוכח האלימות הגוברת בבית הספר מוצע להציב בהם מצלמות אבטחה. כתבו טיעון בעד ונגד.
- הביאו נימוקים לטענה שחיי היהודים בספרד המוסלמית היו "תור הזהב" בתולדות עם ישראל בגולה.
- בעת פתיחת בקבוק אצטון בחדר סגור מתרחש דבר מה בחדר. תארו את המתרחש והסבירו ההתרחסות בהסתמך על שתי התיאוריות הקימות בנושא החומר: "תיאוריית החלקיקים" ו"תיאוריית הרצף".
- קיימת טענה לפיה לאחר ששחררת את הכדור מידך וזרקת אותו למעלה, לא מופעל עליו יותר כוח. התייחסו לטענה זו והביאו ראיות שיתמכו בטענתכם.

פסלות מאבחנת לתלמידים

שאלון לתלמיד - לבירור ידע קודם

התבונן בשאלון הבא ונסה לענות על השאלות במידת האפשר, נסה להיעזר במידע קודם שיש לך.

1. מה משמעות הפועל "טען" ?
2. האם אתה נתקל בטענות בחיי היומיום, אם כן, היכן?
3. רשום טענה מחיי היומיום.

קראו את המשפטים הבאים וסמנו את אלה שראים לכם כטעות:

- א. מחר ירד שלג.
- ב. הגזר טוב לראייה.
- ג. עדיף לחסוך במים מפני שמקורות המים בישראל מוגבלים.
- ד. האם העכבר שיך למכרסמים?
- ה. קופת חולים מכבי היא הטובה ביותר, בגלל שההשתתפות החודשית בה היא הזולה ביותר והסניף שלהם קרוב לבית.
- ו. האם מחר ירד שלג?
- ז. שיטת ייבוש התירס משפיעה על כמות הגרגרים המתבקעים.
- ח. לפי תחזית מזג האוויר בשעה תשע של הערוץ הראשון, מחר ירד שלג.

איזה מהמשפטים הקודמים שסימנת כטעות הוא המשפט ביותר?

6. למה בחרת במשפט זה?
7. בחר אחד המשפטים שאינו משכנע, לפי דעתך, והפוך אותו למשפט משכנע יותר.
8. האם תוכל להסביר כעת מהי טענה?

בניית טיעון היא כמו...

טיעון זה כמו שולחן כשהפלטה
היא הטענה והרגליים אלו
הנימוקים

מתוך מצגת של פרופ' ענת זוהר, קורס "חשיבה חקר ומטה קוגניציה בלמידה והוראה", אסטרטגיית הטיעון

סיסון - אתר חינוך לחשיבה

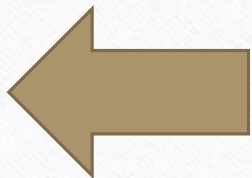

טסנה - אמירה שניתן להתווכח על הצדקתה. ניתן להתווכח אם היא נכונה, ניתן להתווכח אם היא

אמיתית או תקפה.

טענה יכולה להיות קביעה, עמדה, דעה, החלטה, השערה, הנחה, מסקנה, ציווי, תיאוריה או פתרון לבעיה

(גלסנר 2004)

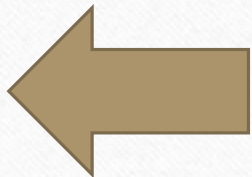

נימוק - אמירה המובאת כדי לתמוך בטענה ולבססה.

נימוק מסוג "ראייה" - עונה על השאלה: "איך אני יודע שהטענה אמיתית?" (בעולם המשפט

**אנו שואלים לדוגמה – איך אני יודע שהנאשם ביצע את העבירה? הטענה במקרה זה: אלמוני ביצע את
(העברה)**

נימוק מסוג "הסבר" - עונה על השאלה: "מהם הגורמים, ההצדקות או הסיבות לטענה?"

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי
חינוך לחשיבה

סיכום

הטיעון כולל טענה או טענות, ראיות ונימוקים התומכים בה. הטיעון אמור לשכנע בצדקתה של טענה מסויימת או לסתור אותה.

